

НАУКОВЕ ЖИТТЯ

«Круглий стіл» «Конституційне правосуддя в Україні: історія становлення і розвитку»

28 січня 2008 р. у Харкові Академією правових наук України спільно з Інститутом державного будівництва та місцевого самоврядування було проведено «круглий стіл» «Конституційне правосуддя в Україні: історія становлення і розвитку», у роботі якого взяли участь вчені юристи, історики, фахівці у галузі конституційного права, державного будівництва та місцевого самоврядування.

При відкритті «круглого столу» до його учасників звернулись із привітанням доктор юридичних наук, професор, академік АПрН України, віце-президент Академії правових наук України **О. В. Петришин** та доктор юридичних наук, професор, академік АПрН України, директор Інституту державного будівництва та місцевого самоврядування Академії правових наук України **Ю. П. Битяк**.

Віце-президент Академії правових наук України **О. В. Петришин**, відкриваючи «круглий стіл», зазначив, що становлення і розвиток конституціоналізму є одним із визначальних напрямків державотворення в Україні. Проведення «круглого столу» на відзначення 70-річчя від дня народження видатного вченого-правознавця, першого Голови Конституційного Суду України Л. П. Юзькова відповідає плану заходів, що визначені Кабінетом Міністрів України. Останнім, зокрема, передбачається проведення урочистостей у Києві, Харкові і Хмельницькому за участю посадових осіб органів державної влади та органів місцевого

самоврядування, представників громадських організацій, видатних діячів культури і науки, проведення науково-практичних конференцій, засідань і семінарів, присвячених науковій та громадській діяльності Л. П. Юзькова, за участю науковців, політичних, громадських діячів тощо.

Звертаючись із вступним словом, директор Інституту державного будівництва та місцевого самоврядування **Ю. П. Битяк** підкреслив актуальність проблематики розвитку конституційного правосуддя в Україні, що стає дедалі більш очевидним на фоні загострення відносин між різними гілками влади та необхідності налагодження чіткої системи вирішення публічних конфліктів. Було відзначено, що відповідна проблематика опрацьовується на доктринальному рівні досить активно, зокрема в Інституті державного будівництва та місцевого самоврядування Академії правових наук України, де над її вивченням працює науковий відділ конституційно-правових проблем державного будівництва, розробляється низка фундаментальних тем, зокрема таких: «Проблеми державного будівництва та місцевого самоврядування в умовах розвитку конституціоналізму в Україні», «Державно-правовий розвиток України в контексті європейської інтеграції» тощо.

Починаючи обговорення, з доповіддю «Проблеми з'ясування Конституційним Судом України дійсного змісту правових норм» виступив головний науковий співробітник Інституту, доктор юридичних наук, професор **В. П. Колісник**. Він зазначив, що системний аналіз рішень Конституційного Суду України щодо офіційного тлумачення Конституції та законів України дозволяє констатувати, що деякі з них є недостатньо обґрунтованими, а інколи — суперечливими. Доповідач навів декілька прикладів. Зокрема, у Рішенні від 14 грудня 1999 р. (справа про застосування української мови) Конституційний Суд України вирішив, що українська мова як державна є обов'язковим засобом спілкування на всій території України при здійсненні повноважень не лише органами державної влади, але чомусь і органами місцевого самоврядування. Цей висновок видається недостатньо обґрунтованим, оскільки органи місцевого самоврядування за своєю правовою природою не є органами держави і покликані представляти інтереси територіальних громад. Суттєвим недоліком зазначеного Рішення є й

те, що Конституційний Суд України лише підтвердив законодавче положення про використання, застосування та вивчення поряд з державною мовою російської та інших мов національних меншин при здійсненні повноважень органами публічної влади та у навчальному процесі. Однак умови та межі використання, застосування і вивчення мов національних меншин залишилися поза увагою Конституційного Суду України, що істотно знизило практичне значення цього Рішення.

Так само в іншому своєму Рішенні від 19 квітня 2001 р. (справа щодо завчасного сповіщення про мирні збори) Конституційний Суд України не наважився навіть позначити хоча би якісь загальні підходи до визначення розумних термінів завчасного сповіщення про проведення мирних публічних масових заходів, обмежившись при цьому загальною сентенцією про необхідність «сповістити зазначені органи про проведення цих заходів заздалегідь, тобто у прийнятні строки, що передують даті їх проведення». Тобто у процесі інтерпретації такої надзвичайно важливої в сучасних умовах демократизації політичного життя конституційної норми Конституційний Суд України жодним чином не виконав свого головного функціонального призначення, а лише використав синоніми, замінивши один прислівник («завчасно») на інший («заздалегідь»). Це безумовно сприяє поглибленню розуміння сутності конституційного права громадян на мирні збори, однак залишає невирішеними ряд питань, зокрема, питання про те, які саме органи мають бути завчасно сповіщені організаторами мирного масового публічного заходу: органи державної виконавчої влади чи органи місцевого самоврядування, а також органи якого саме рівня: районна у місті чи міська рада, районна державна адміністрація чи селищна рада у сільському районі? Ще більше питань виникає у Києві та Севастополі, оскільки у цих містах функціонують і міська рада, і міська державна адміністрація, а також районні ради та районні державні адміністрації.

Доповідач підкреслив необхідність підвищення якості роботи єдиного органу конституційної юрисдикції в Україні.

З доповіддю «Роль Конституційного Суду України в забезпеченні стабільності конституційного ладу України» виступив доцент

кафедри конституційного права України Національної юридичної академії України ім. Ярослава Мудрого, кандидат юридичних наук **Ф. В. Веніславський**. Він зазначив, що на сучасному етапі розвитку українського конституціоналізму надзвичайно важливого значення набуває проблема забезпечення стабільності та непорушності конституційного ладу України та його засад. У механізмі забезпечення конституційної стабільності особливе місце посідає Конституційний Суд України як єдиний орган конституційної юрисдикції в нашій державі, оскільки реалізація більшості закріплених за ним Конституцією України функцій безпосередньо спрямована на забезпечення усталеності й незмінності основоположних засад організації Української держави. Однак ефективна діяльність Конституційного Суду України в цій сфері можлива лише за умови забезпечення його високого авторитету серед усіх державних та інших суспільних інституцій, реальної незалежності та політичної незаангажованості Конституційного Суду України в цілому та його суддів зокрема, а також безумовного визнання та дотримання його рішень усіма суб'єктами суспільних відносин незалежно від їх правового статусу, політичних уподобань та займаних посад.

Доповідач зазначив, що Конституційний Суд України може стати ефективним елементом конституційно-правового механізму забезпечення стабільності конституційного ладу України та його засад також за умови забезпечення високого рівня політичної та правової культури суддів Конституційного Суду України, їх повної незалежності від усіх політичних сил. На жаль, практика діяльності Конституційного Суду України протягом останніх років свідчить про те, що судді при розгляді й прийнятті рішень з надзвичайно важливих питань державного та суспільного життя подеколи керуються не принципом верховенства права та Конституції України, не ідеями справедливості та гуманізму, а інтересами тих суб'єктів, які призначили їх на цю посаду. Зміна ситуації можлива лише за умови, якщо при призначенні на посаду судді Конституційного Суду України визначальним буде професійний рівень особи, а не лояльність до тієї чи іншої політичної сили, до того чи іншого можновладця.

Провідний науковий співробітник Інституту, кандидат юридичних наук, доцент **Л. Л. Богачова** у доповіді «Місце актів

конституційного контролю Конституційного Суду України в ієрархічній структурі законодавства» зазначила, що реформування правової системи України відповідно до вимог європейських стандартів потребує нових методологічних підходів до формування і розвитку національної системи законодавства. Адже за традицією, що склалася, при характеристиці ієрархічної структури системи законодавства, як правило, враховуються тільки «класичні» види нормативних актів (закони і підзаконні нормативні акти), прийняті компетентними суб'єктами правотворчості. Натомість акти конституційного контролю Конституційного Суду України не виправдано випадають з цієї системи.

Доповідач нагадала, що згідно із статтями 61, 62 Закону України «Про Конституційний Суд України» орган конституційної юрисдикції приймає два види актів: акти превентивного конституційного контролю — у формі висновків у справах з питань про відповідність Конституції чинних міжнародних договорів України або тих міжнародних договорів, що вносяться до Верховної Ради України для надання згоди на їх обов'язковість; щодо додержання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про усунення Президента з поста в порядку імпичменту, і акти подальшого конституційного контролю — у формі рішень щодо конституційності законів та інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, правових актів Автономної Республіки Крим.

Ухвалюючи рішення про визнання законів, інших правових актів або їх окремих положень неконституційними, Конституційний Суд у такий спосіб вносить у чинне законодавство (закони) та правове регулювання відповідних суспільних відносин суттєві зміни. Рішення Конституційного Суду не містять нових норм права, але мають правотворче значення, оскільки ними повністю чи в окремій частині фактично скасовуються закони та інші нормативні акти. Таким чином, було підкреслено здійснення Конституційним Судом так званої «негативної» правотворчої функції.

Доцент кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права Хмельницького університету управління та права, кандидат юридичних наук, доцент **А. М. Івановська** у доповіді «До питання про вдосконалення механізму виконання рішень

Конституційного Суду України» акцентувала увагу на тому, що особливе значення для ефективності системи конституційного контролю мають саме юридичні наслідки рішень конституційного суду та механізм їх виконання. Законодавчо встановлений порядок виконання рішень і висновків Конституційного Суду України сформульований таким чином, що стосується власне самого Суду, а не суб'єктів правозастосування його рішень, тобто дієвого механізму, який забезпечував би виконання рішень Конституційного Суду, досі не існує. Це зумовлено специфічною природою рішень Конституційного Суду. Вони, по суті, мало чим відрізняються за наслідками і механізмом реалізації від законів, указів Президента, інших нормативних актів, якими анулюються ті чи інші правові норми, а отже, забезпечення їх виконання має бути таким же, яким воно є стосовно законів.

Визнаючи закони, інші правові акти або їх окремі положення неконституційними, Суд, покладаючи на відповідні державні органи обов'язки щодо забезпечення виконання рішення, додержання висновку, «пропонує» державним органам виконати рішення, тим самим визначає завдання нормативного органу із врегулювання ситуації, що склалася. У тому разі, коли нормативний орган не приводить або неналежно приводить нормативний акт у відповідність до рішення Суду, виникає ситуація, пов'язана з невиконанням або неналежним виконанням рішення Суду.

Доповідач зазначила, що з метою забезпечення неухильного виконання рішень Суду в Законі України «Про Конституційний Суд України» мають бути передбачені конкретні види і порядок притягнення до відповідальності за невиконання рішень Суду. Подібна відповідальність може бути передбачена також спеціальними нормами Кримінального кодексу або Кодексу про адміністративні правопорушення, як це має місце в інших державах, проте чинне законодавство України таких норм також не передбачає. Для активного формування авторитету Суду в суспільстві необхідно, щоб його рішення виконувались, а це залежить насамперед від рівня правової культури в суспільстві, правосвідомості законодавців і громадської думки. Всі ці процеси вимагають координації дій всіх органів державної влади, щоб контроль за захистом прав і свобод людини став невід'ємною частиною всіх суб'єктів конституційно-правових відносин.

Провідний науковий співробітник Інституту, кандидат юридичних наук **К. Є. Соляник** виступив із доповіддю «Рішення Конституційного Суду — форма реалізації його функцій». Доповідач відзначив, що Конституційний Суд України є необхідною ланкою організації та діяльності владного апарату демократичної держави. Вітчизняна практика його роботи свідчить про важливість функції конституційного правосуддя для забезпечення принципу верховенства права і Конституції, усунення прогалин і протиріч у правовій системі, забезпечення балансу у взаємовідносинах гілок влади тощо. Проте специфіка діяльності органу конституційної юрисдикції не дозволяє перетворювати цю унікальну владну установу на орган, аналогічний іншим органам державної влади.

Доповідач звернув увагу на те, що закони, інші правові акти або окремі їх положення, що визнані неконституційними, хоча і втрачають чинність з дня ухвалення рішення про їх неконституційність, але автоматична втрата чинності нормою права не приводить до її автоматичного виключення із «тіла» нормативно-правового акта. Отже, виконання акта з урахуванням рішення Конституційного Суду залежатиме від установи, що вчасно внесе у відповідний реєстр посилання на рішення суду або в іншій спосіб зробить посилання. На думку доповідача, заходи з виконання рішення суду повинні містити обов'язкові дії з розгляду по суті та усунення нечинної норми із нормативно-правового акта. І такі заходи не потрібно ототожнювати із тим, що «суб'єкт нормотворення, що прийняв нормативно-правовий акт, який втратив чинність відповідно до рішення Конституційного Суду України, не приймає додатково рішення про втрату чинності цим нормативно-правовим актом» (ст. 27 законопроекту про нормативно-правові акти», внесеного 12. 01. 08 р. Р. Зваричем). Оскільки рішенням корегується конкретний правовий акт, то й застосовуватися воно може лише з останнім. Властивістю рішення органу конституційної юрисдикції є можливість виправлення різних за юридичною силою правових актів. Така діяльність суду може розглядатися лише як правозастосовна форма із виданням індивідуального правового акта.

Завідуюча науковим сектором проблем державно-правової конфліктології відділу конституційно-правових проблем держав-

ного будівництва Інституту, доктор соціологічних наук, професор **Л. М. Герасіна** виступила із доповіддю «Досвід конституційно-політичної реформи в Японії: історичні віхи та соціально-ціннісні засади».

Доповідач зробила аналіз розбудови інститутів конституційно-політичної системи післявоєнної Японії, яка визначалась системою традиційних цінностей, правовими важелями й соціальними зобов'язаннями. Політика й право, як це властиво суспільствам Сходу, передусім розглядалися як механізми досягнення соціального консенсусу та уникання конфліктів. Про це свідчить традиційне японське кредо: благополуччя надається «зверху» за виконання певних обов'язків «унизу». Перетворення післявоєнного періоду викликали зміни в державно-політичній структурі Японії. Одним із завдань держави на цьому етапі стало ідеологічне забезпечення курсу політичної модернізації, що здійснювалась за американською моделлю.

Головними особливостями Конституції Японії 1947 р. стало чітке закріплення трьох принципів: народного суверенітету (преамбула, ст. 1; 41); дотримання основних прав і свобод громадян (розділ III); принцип пацифізму — відмови від війни і створення регулярних збройних сил (ст. 9). Імператор, позбавлений реальної політичної влади, залишився символом нації. Вищим органом держави і єдиним законодавчим інститутом був проголошений парламент. Конституція закріпила ряд загальнонародських цінностей, у тому числі необхідність додержуватися загальних принципів миру і політичної моралі.

Цікаво, що Конституція 1947 року жодного разу не піддавалася перегляду, хоча подібні питання неодноразово ставили представники партійної опозиції (наприклад, прихильники перегляду 9-ї (антивоєнної) статті). Це пов'язано не лише із жорстким порядком внесення змін до Основного Закону (потрібна згода не менше 2/3 загальної кількості обох палат парламенту), а й з існуючим у Японії стійким балансом політичних сил, що не дозволяє партіям, які прагнуть ревізувати Конституцію, досягти необхідного кворуму в парламенті. Конституцією широко заявлені і гарантуються права і свободи громадян країни: поряд з невід'ємними особистими правами і свободами скасовані приві-

лейовані стани; закріплені всі політичні права і свободи (слова, зборів, об'єднань, вибору тощо); забезпечуються соціально-економічні права (на працю, освіту, охорону здоров'я тощо). Принцип поділу влади конституційно закріплений і реалізується у сучасній політичній системі Японії цілком коректно та на демократичній основі. Отже, за оцінкою сучасних політологів, як і в ряді постфашистських, авторитарних режимів Європи (Португалія, Греція, Італія, Іспанія), у післявоєнній Японії (конституційній парламентській монархії) правовим шляхом затверджена і функціонує цілком стабільна, узгоджувальна система демократії, діє ліберально-демократичний політичний режим, всі політико-правові норми, узгоджувальні консенсуальні процедури одержали конституційне закріплення та інституціоналізовані.

Старший науковий співробітник Інституту, кандидат юридичних наук **Ю. М. Розенфельд** виступив із повідомленням «Правосуддя в правовій державі». Він зазначив, що у політико-правовій літературі правова держава визначається як організація політичної влади, що створює умови для найбільш повного забезпечення прав і свобод людини і громадянина, а також для найбільш послідовного обмеження за допомогою права державної влади з метою недопущення зловживань. З цього визначення виділяються два головних принципи (дві сторони сутності) правової держави: 1) найбільш повне забезпечення прав і свобод людини і громадянина (соціальна сторона); 2) найбільш послідовне зв'язування за допомогою права політичної влади, формування для державних структур режиму правового обмеження (формально-юридична сторона). Перший принцип знайшов своє закріплення в Конституції України. Другий принцип втілюється в життя з використанням цілого ряду різних способів і засобів, серед яких особливе місце займає система стримувань і противаг відносно законодавчої, виконавчої і судової влади.

Таким чином, було підкреслено, що в Україні формально створена законодавча база для того, аби правосуддя відповідало принципам правової держави. Разом з тим українське судочинство характеризує чимало важливих проблем, несумісних з поняттям правової держави. Як свідчать результати моніторингу Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, останнім часом

проблеми судового захисту прав людини ще більше загострилися. По-перше, через неспроможність більшості громадян сплатити державне мито та скористатися послугами адвоката, чим порушуються конституційні права громадян та норми Європейської конвенції з прав людини. По-друге, як і раніше, існує тяганина з розглядами справ, внаслідок чого громадяни роками не можуть захистити свої права. Порушення розумного строку розгляду справ судами стає підставою для звернень громадян до Європейського суду з прав людини.

Продовжуючи проблематику ефективності судової влади, завідувача кафедрою українознавства і політології Української інженерно-педагогічної академії, кандидат філософських наук, доцент **І. Г. Васильєва** вказала на те, що високий рівень несумісності з правовою державою корумпованості суддівської галузі влади визнається навіть Президентом країни. Так, 25 травня 2006 р. на урочистому відкритті першої сесії Верховної Ради України В. Ющенко заявив, що глибока корумпованість судів є критичною, глибинною погрозою національній безпеці України, а також зазначив, що мінливе сприйняття судової незалежності переростає в суддівське свавілля і нерідко перетворюється на суддівський деспотизм. У дослідженні, проведеному Інститутом прикладних і гуманітарних досліджень «Корупція в Україні — 2004 рік» у розділі «Поширеність корупційних правопорушень у судах» зазначається: «Корупція в Україні подібна до айсберга. Усі знають (або здогадуються) про її реальні масштаби. Але на офіційній поверхні лише невеличка частка цієї проблеми. Передусім це стосується дій влади, спрямованих на протидію корупції. Боротьба за добросовісність влади скоріше імітується, ніж реально проводиться».

Доповідач зазначила, що корумпованість судочинства не лише несумісна з правовою державою, але і формує у громадян недовіру до судових органів. Довіра до органів правосуддя з боку членів суспільства залежить насамперед від людей, що наділені важливими державними повноваженнями — здійснювати правосуддя, забезпечувати в суспільстві режим законності і справедливості, розв'язувати конфлікти в умовах гласності, неупередженості й об'єктивності.

Кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник Інституту державного будівництва та місцевого самоврядування

Академії правових наук України **І. В. Гетьман** виступила із повідомленням «Роль правового спілкування у становленні конституційного правосуддя в Україні», зупинившись на значенні закріплених у ст. 129 Конституції України засад судочинства. По-перше, вона вказала на їх фундаментальний характер, а тому необхідність для різних видів судочинства: цивільного, кримінального, адміністративного, у господарських судах. По-друге, закріплення засад судочинства на найвищому конституційному рівні дає можливість превенції й цивілізованого розв'язання конфліктів у ситуаціях нормального перебігу і загострення відносин правового спілкування індивідів під час здійснення правосуддя. У зазначених випадках мова йде, насамперед, про засади рівності усіх учасників судового процесу перед законом і судом та змагальності сторін, які є основою важливих процесуальних інститутів — мирової угоди, визнання позову, відмови від позову, в яких право повною мірою знаходить закріплення свого примирювального призначення. Для ілюстрації цього положення доповідачкою була запропонована до розгляду регламентована Конституцією засада змагальності, що передбачає наявність ініціативної та активної діяльності сторін, у якій необхідна передумова правового спілкування знаходить своє відбиття у процесуальній поведінці учасників судового розгляду. Формальна сторона змагальності передбачає таку процедуру, в якій справа розглядається шляхом змагання, спору сторін, але результатом такого спору є в обов'язковому порядку досягнення порозуміння, що також показує впровадження основної мети правового спілкування в межах засади змагальності. Порозуміння в ході судового розгляду справи по суті є амбівалентним за своєю природою. З одного боку — це порозуміння між сторонами, які перебувають у стані правового конфлікту, й укладання ними мирової угоди, визнання позову стороною, до якої він був пред'явлений, або відмова позивача від заявленого позову, з другого — це розуміння позиції сторін судом і винесення законного та обґрунтованого рішення. Таким чином, закріплення ознак правового спілкування на рівні конституційних засад судочинства свідчить про перевагу нині примирювального напрямку конституційного правосуддя в Україні.

Доцент кафедри соціології та політології Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого, кандидат со-

ціологічних наук **О. М. Сахань**, виступаючи із повідомленням на тему «Конституційне правосуддя в умовах трансформації українського суспільства», зробила акцент на тому, що в умовах трансформації українського суспільства конституційне правосуддя багато в чому відхиляється від головного завдання демократичної політичної системи — бути гарантом захисту прав і свобод людини і громадянина, соціальної і політичної стабільності. У нашій країні через обслуговування судів, забезпечення їх діяльності фінансовими, матеріальними ресурсами, участь у вирішенні кадрових питань судової системи, службової кар'єри суддів тощо представники виконавчої влади мають істотні важелі впливу на здійснення правосуддя, що призводить не лише до його системної деградації як форми управління суспільством, а й підриває фундаментальні засади демократичної правової держави. Для запобігання розгортанню політичного процесу в антидемократичному напрямку конституційне правосуддя зобов'язано керуватися не тільки правовою моделлю політичної системи, а і соціально-філософськими, гуманістичними принципами, на яких ґрунтується ця модель, що особливо важливо в період трансформації політичної системи, коли порушення прав людини часом мають масовий характер. Для здійснення цього необхідно, щоб інститут Суду мав незаперечну політичну легітимність, а конституційне правосуддя було здатне повноцінно захистити права і свободи особистості.

У своєму виступі науковий співробітник НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування **Д. Д. Задихайло** звернув увагу на окремі проблеми здійснення конституційного правосуддя, зокрема з економічних питань.

Так, на думку науковця, за своїм обсягом та об'єктами слід визнати недостатнім конституційно-правове регулювання економічних відносин чинною Конституцією України. У цьому сенсі слід звернути увагу на відсутність у Конституції України посилення на найважливішу функцію держави в економіці — державне регулювання економічних відносин. Не визначено також і роль та місце державного сектору, нічого не сказано про правові та економічні засади приватизації та її розумні межі, а тим більше про можливість націоналізації та реприватизації тощо. Відповід-

но вкрай схематичним та фрагментарним є викладення в Конституції України компетенції Кабінету Міністрів України, зокрема, в сфері економіки. Таке становище суттєво обмежує можливості здійснення конституційного правосуддя, а саме у формі прийняття рішень за конституційними поданнями, адже за названих умов спроможність визначити конституційність тих чи інших законів України, підзаконних актів та їх положень, що регулюють економічні відносини, об'єктивно є вкрай проблематичною. Це суттєво гальмує ефективність конституційного правосуддя у цій сфері суспільних відносин. Отже, проекти Конституції України, що активно розробляються зараз, повинні враховувати необхідність значно більш глибокої та об'ємної конституційно-правової урегульованості економічних відносин.

Ефективність конституційного правосуддя, на думку Д. Д. Задихайла, можна підвищити шляхом внесення змін до ст. 40 Закону України «Про Конституційний Суд України», а саме через доповнення кола суб'єктів конституційного подання Кабінетом Міністрів України. Адже в процесі конституційної реформи місце Кабінету Міністрів України в системі органів державної влади змінилося і тому логічним має бути надання Уряду статусу суб'єкта конституційного подання, за аналогією, наприклад, з Президентом України.

Д. Д. Задихайло звернув увагу також і на питання суто фізичної можливості Конституційного Суду України оперативно здійснювати правосуддя шляхом тлумачення змісту Конституції та законів України за конституційними зверненнями фізичних та юридичних осіб. У цьому сенсі було б доцільно розглянути питання про заміну суб'єктів конституційного звернення шляхом їх консолідації на громадські об'єднання всеукраїнського рівня та об'єднання підприємців, промисловців всеукраїнського галузевого рівня, виключаючи саморегулювальні організації, що об'єднують суб'єктів за професійною діяльністю, зокрема на ринку фінансових послуг.

Молодший науковий співробітник Інституту **О. В. Колісник**, виступаючи з повідомленням «Конституційне правосуддя та його роль у забезпеченні належного судочинства у цивільних спра-

вах», зупинилася на тому, що у разі невизначеності в питанні про те, чи відповідає Конституції України закон, який підлягає застосуванню в конкретній справі, суд за клопотанням учасників процесу або за власною ініціативою може зупинити розгляд справи і звернутися з мотивованою ухвалою (постановою) до Верховного Суду України, який відповідно до ст. 150 Конституції може порушувати перед Конституційним Судом України питання про відповідність Конституції законів та інших нормативно-правових актів.

Судді рідко користуються такою можливістю, хоча під час вирішення цивільних справ по першій інстанції або перегляду в апеляційному порядку саме вони особливо гостро відчувають проблеми та недоліки чинного законодавства і повинні сприяти уніфікації застосування нормативної бази з метою забезпечення належного цивільного судочинства.

Таке ставлення суддів до наданої можливості обумовлено недостатньою регламентацією зазначених повноважень суду на рівні Цивільного процесуального кодексу України, у ст. 201 якого лише зазначено, що суд зобов'язаний шляхом винесення ухвали зупинити провадження у цивільній справі у разі неможливості її розгляду до вирішення іншої справи, що розглядається в порядку конституційного судочинства, однак у Кодексі не визначені підстави та форма звернення до Верховного Суду України.

Молодший науковий співробітник Інституту **А. І. Калініченко** зупинилась на проблематиці дієздатності Конституційного Суду України. Здійснення Конституційним Судом правосуддя залежить від повноважності його складу. Однак у недовгій історії конституційної юрисдикції в Україні вже був період, коли під час політичного протистояння єдиний орган конституційної юрисдикції залишався недієздатним через недопущення призначених на посаду суддів Конституційного Суду до складання присяги.

Склад Конституційного Суду постійно змінюється у зв'язку з припиненням повноважень суддів (статті 126, 149 Конституції України, ст. 23 Закону України «Про Конституційний Суд Украї-

ни»), тому об'єктивно виникає необхідність нових призначень. Строки нових призначень на вакантні посади суддів КС установлені Законом. Проте, як свідчить практика, суб'єкти призначення на посади суддів КС ці строки порушують, а «недоукомплектованість» складу Суду є головною причиною його бездіяльності. Наприклад, за весь час своєї діяльності (з 1 січня 1997 р.) Суд у повному складі працював з жовтня 1997 р. до лютого 2001 р. і з серпня 2006 р. до квітня 2007 р.

Підсумовуючи, доповідач вказала на необхідність закріплення на законодавчому рівні норми про те, що повноваження судді, який підлягає звільненню на підставі ст. 126 Конституції України, припиняються з моменту вступу на посаду новопризначеного на його місце судді.

Аспірантка кафедри адміністративного права Національної юридичної академії України ім. Ярослава Мудрого **О. В. Давидова** у повідомленні «Конституційний Суд України у механізмі гарантування прав і свобод людини в контексті забезпечення національної безпеки» вказала на те, що реалізація державної політики України у сфері національної безпеки передбачає забезпечення такого її рівня, який би гарантував поступальний розвиток України, її конкурентоспроможність, забезпечення прав і свобод людини та громадянина, подальше зміцнення міжнародних позицій та авторитету Української держави в сучасному світі.

Нагальною потребою реалізації політики національної безпеки є забезпечення дієздатності систем державної влади через збалансований розподіл функцій і повноважень між її гілками та органами, чітке розмежування на законодавчому рівні політичних та адміністративних повноважень, функцій і відповідальності, регламентації діяльності органів державної влади.

Поряд з цим ефективний захист інтересів особи, суспільства і держави у сфері національної безпеки досягається за умов поваги до гідності людини та реалізації таких життєво важливих національних інтересів України, як права і свободи людини та громадянина; суверенітет України, її територіальна цілісність, недоторканність державного кордону; верховенство права; удо-

сконалення механізмів реалізації конституційного принципу поділу влади на законодавчу, виконавчу і судову; забезпечення доступного та справедливого судочинства тощо.

Із заключним словом виступив професор Ю. П. Битяк, який зазначив, що робота «круглого столу» пройшла у конструктивному руслі, а отримані у процесі обговорення результати можуть бути використані у подальшій науковій роботі та практиці вітчизняного державотворення.

Матеріал підготували:

І. В. Яковюк, кандидат юридичних наук, доцент, заступник директора Інституту державного будівництва та місцевого самоврядування АПрН України з наукової роботи;

Г. В. Чапала, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, вчений секретар Інституту державного будівництва та місцевого самоврядування АПрН України.